

НАУКОВІ ЛАНДШАФТОЗНАВЧІ ШКОЛИ

УДК 911.3

DOI: 10.31652/2786-5665-2023-3-6-13

Канський В.С.,

кандидат географічних наук, доцент, завідувач кафедри географії.

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Україна.

vkanskyu@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-0761-5043>

Ситник О.І.,

кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри географії та методики її навчання.

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Україна.

sytnykuman@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-8120-7032>

Ярков С.В.

кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри географії та методики її навчання.

Криворізький державний педагогічний університет, Україна.

geography@kdpu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-5331-1238>

ВІННИЦЬКА ШКОЛА АНТРОПОГЕННОГО ЛАНДШАФТОЗНАВСТВА (ШКОЛА ПРОФЕСОРА ГРИГОРІЯ ІВАНОВИЧА ДЕНИСИКА)

Анотація. Розвиток наукових шкіл, не є виключенням географія і ландшафтознавство, – процес складний і, часто, непередбачуваний. Невипадково до цього питання науковці звертаються мало. Мета – здійснити аналіз становлення сучасного функціонування та перспектив розвитку Вінницької школи антропогенного ландшафтознавства, показати необхідність виокремлення та підтримки розвитку наукових шкіл в Україні. Під науковою школою розуміємо історично визначений колектив, який розробляє перспективні проблеми відповідного у нашому випадку ландшафтознавчого напрямку. Показано, що дослідження антропогенних ландшафтів науковцями школи можна розділяти на два етапи: перший – розвиток регіонального антропогенного ландшафтознавства, що передбачав пізнання всіх класів антропогенних ландшафтів Поділля й, України, другий – поглиблений розвиток основ загального антропогенного ландшафтознавства його зв'язків з іншими науковими напрямами.

Зазначено, що нові проблеми над якими працюють науковці Вінницької школи антропогенного ландшафтознавства є перспективними, вони сприятимуть успішному розвитку школи у майбутньому.

Ключові слова: антропогенне ландшафтознавство, наукова школа, етапи дослідження, результати, перспективи розвитку.

Kanskyi V.S., Sytnyk O.I., Yarkov S.V. VINNYTSIA SCHOOL OF ANTHROPOGENIC LANDSCAPE STUDIES. (SCHOOL OF PROFESSOR HRYHORIY DENYSYK)

Abstract. The development of scientific schools, including geography and landscape studies, is a complex and often unpredictable process. It is no coincidence that scholars pay little attention to this issue. The purpose is to analyze the formation of the modern functioning and development prospects of the Vinnytsia School of Anthropogenic Landscape Studies, to show the need to distinguish and support the development of scientific schools in Ukraine. By a scientific school we mean a historically defined team that develops promising problems of the relevant landscape science field in our case. It is shown that the study of anthropogenic landscapes by the school's scientists can be divided into two stages: the first is the development of regional anthropogenic landscape science, which involved the knowledge of all classes of anthropogenic landscapes of Podillia and Ukraine, and the second is the in-depth development of the foundations of general anthropogenic landscape science and its connections with other scientific fields.

It is noted that the new problems that the scientists of the Vinnytsia School of Anthropogenic Landscape

Science are working on are promising and will contribute to the successful development of the school in the future.

It is noted that natural geographers do not have a single view of the concept of «scientific school». On the example of the Vinnytsia School of Anthropogenic Landscape Studies, the process of formation of a scientific school against the background of the general anthropocentric reorientation of the worldview of natural geographers of Ukraine in the second half of the twentieth and early twenty-first centuries is considered. The results of the first stage of research include numerous scientific expeditions; publication of 6 series of monographs on anthropogenic landscapes of Podillia and Ukraine; defense of 4 doctoral and 32 PhD theses by the school's researchers, holding of scientific conferences and publication of popular science collections on anthropogenic landscape studies. The second stage began in the second decade of the twenty-first century. The main research problems are discussed in separate articles, and the results are partially reflected in a new series of monographs under the general title «Modern Nature and Landscapes of Ukraine».

The study of anthropogenic landscapes by geographers of Vinnytsia State Pedagogical University can be divided into two stages: the first is the development of regional anthropogenic landscape studies, which involves detailed research of anthropogenic landscapes of Podillia and Ukraine; the second is the in-depth development of the foundations of general anthropogenic landscape studies, taking into account the achievements of domestic and foreign scientists. The studies of anthropogenic landscapes during these stages are closely interconnected and are constantly supplemented and enriched. At the beginning of the second decade of the twenty-first century, anthropogenic landscape science in Ukraine completed the first stage of its development, which resulted not only in theoretical developments and detailed knowledge of certain classes of anthropogenic landscapes, but also in the formation of new promising areas of research. The scientists of the Vinnytsia School of Anthropogenic Landscape Studies have identified seven new priorities for the study of modern (natural, natural-anthropogenic, anthropogenic) landscapes of Ukraine, which are still poorly understood, but relevant problems discussed in detail in the article of the head of the school, Professor Denysyk H. I. «Revival of Landscape Studies in Ukraine».

Key words: anthropogenic landscape science, scientific school, stages of research, results, prospects for development.

Наявність проблеми. Стосовно визначення та обсягу поняття наукова школа, серед географів і ландшафтознавців України, єдиного погляду поки що немає. У географічній енциклопедії України не розглянуто поняття «наукова школа». Мало й інших публікацій з цього питання (Денисик, 1998, Міхелі, 2013, 2014). Вважаємо, що варто розрізнити поняття наукова школа і науковий напрям.

Науковий напрям характеризується наявністю специфічних підходів до об'єкту, що пізнається, своїх, особливих, методів дослідження, а належні його основі фундаментальних закономірності розробляються науковими школами, які поступово змінюють одна одну. У природничій географії основними напрямками є: описовий (країнознавчий), ландшафтний, геоморфологічний, кліматичний, біогеографічний, геохімічний, геоекологічний.

Наукова школа – історично визначений колектив, який розробляє перспективні про-

блеми наукового напрямку. Кожна наукова школа має одного або двох яскраво виражених лідерів, імена яких часто і дають назву школі. За своїм внеском у науку наукові школи України варто поділяти на *провідні* та *регіональні*. Якщо наукові напрями є «наскрізними» для науки, функціонують невизначено тривалий час, то наукові школи навпаки, як і люди, народжуються та вмирають, залишаючи суттєвий внесок в науку.

Давно назріла необхідність здійснити фундаментальне дослідження розвитку наукових напрямів і наукових шкіл у природничій географії України. У цьому дослідженні аналіз лише однієї із регіональних наукових шкіл – Вінницької школи антропогенного ландшафтознавства, відомої також серед географів і ландшафтознавців України як «школа професора Г.І. Денисика».

Аналіз попередніх досліджень. Окремих публікацій щодо наявності та осо-

бливостей функціонування географічних і ландшафтознавчих наукових шкіл в Україні мало.

Більшість наявних статей та окремих розділів у монографічних виданнях стосуються, переважно історії розвитку та сучасного стану географії та ландшафтознавства в Україні. Про наукові, зокрема ландшафтознавчі, школи у них лише помічені згадки без будь-якого уточнення та обґрунтування. Однак, у 2014 році зроблена перша, вважаємо вдала, спроба здійснити аналіз наявності в Україні наукових центрів і шкіл ландшафтознавства. Автор, С.В. Міхелі, зауважує: «Важливою ознакою сформованості будь-якої наукової галузі як національної науки є наявність власних наукових центрів і шкіл. Чи є в Україні наукові центри і школи ландшафтознавства, де і як вони сформувалися чи мають власне обличчя і помітні успіхи, хто їх очолює?» (Міхелі, 2014, с.7). Автор дав відповідь на поставлені питання, однак більше уваги приділив характеристиці наявних в Україні ландшафтознавчих центрів, ніж виокремлення наукових шкіл. На жаль, після цього фундаментального монографічного видання, публікацій присвячених географічним і ландшафтознавчим школам в Україні немає.

Мета дослідження – обґрунтувати необхідність виокремлення та дослідження функціонування наявних в Україні наукових шкіл з ландшафтознавства. На прикладі Вінницької школи антропогенного ландшафтознавства розглянути особливості її становлення, результати досліджень та перспективи розвитку.

Методи дослідження. У процесі розробки теми застосовано принципи історизму та комплексності належні їм методи аналізу та синтезу опитування й прогнозування. Крім матеріалів кафедри географії Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського використано пред-

ставлені науковцями Вінницької школи антропогенного ландшафтознавства власні наукові праці, спогади та пропозиції щодо подальшого розвитку школи професора Г.І. Денисика.

Результати дослідження. Сучасна загальна антропоцентрична переорієнтація світогляду, характерна і для представників природничих наук, сприяє розвитку досліджень результатів впливу людської діяльності на довкілля, зокрема особливостей формування й функціонування антропогенних ландшафтів є оригінальна праця, присвячена створенню і районуванню садових ландшафтів опублікована у 1926 р. В.П. Поповим і В.С. Симиренко (Попов та Симиренко, 1929). Значно пізніше у 1955 році сільськогосподарські ландшафти частково зхарактеризовані у монографії «Нариси про природу і сільське господарство Українського Полісся» (Нариси про природу..., 1955). Не залишили поза увагою антропогенні ландшафти й учасники Другої Все-союзної наради з питань ландшафтознавства, що проходила у Львові у 1956 р. У 70-80-их роках ХХ ст. детальні дослідження антропогенних ландшафтів України розпочали Л.І. Воропай (Воропай, 1975, Воропай та Куніца, 1982) і В.П. Коржик (Коржик, 1978) – Прут-Дністерське межиріччя і Поділля та Ю.І. Глущенко – Приазов'я і Крим (Глущенко, 1971). Не дивлячись на те, що у 80-х роках ХХ ст. антропогенне ландшафтознавство виявилось найбільш дискусійним, зацікавленість географів до пізнання антропогенних ландшафтів зростає (рис.1, 2, 3, 4). В Україні це закономірно. Антропогенні ландшафти тут займають 92-95% території, їх функціонуванням та раціональним використанням у значній мірі визначатиметься й майбутнє держави. Враховуючи це, українськими ландшафтознавцями – наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. суттєво доповнені основи теорії загального й регіонального ландшафтознавства, опубліковано низку

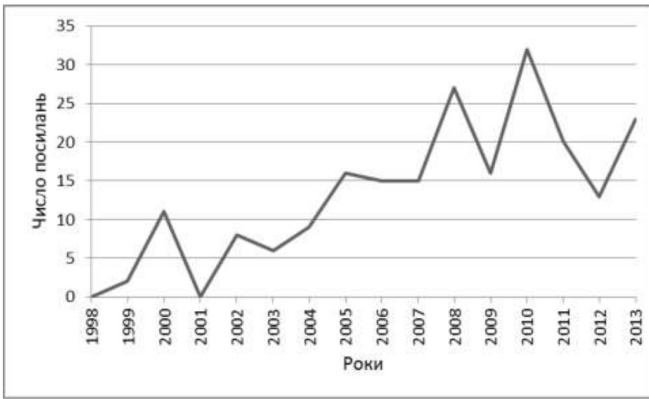

Рис. 1. Динаміка бібліографічних посилань на монографію Г.І. Денисика «Антропогенні ландшафти Правобережної України» (1998). (Міхелі, 2014).

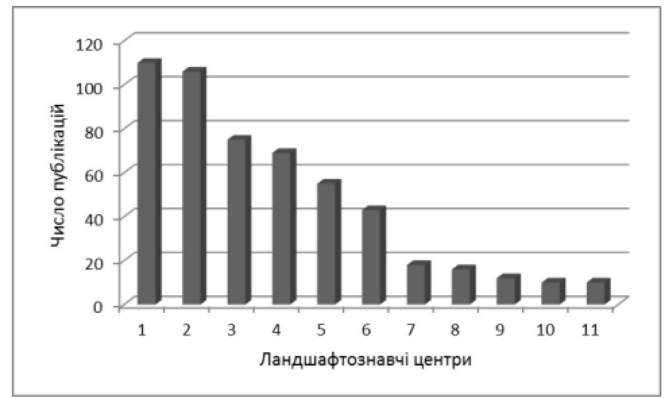

Рис. 2. Розподіл кількості публікацій між ландшафтознавчими центрами в 1996-2000 рр.:

1 – Львівський університет; 2 – Київський університет; 3 – Інститут географії АН України; 4 – Таврійський університет; 5 – Чернівецький університет; 6 – Вінницький педінститут; 7 – Одеський університет; 8 – Криворізький педінститут; 9 – Міністерство екології України; 10 – Сумський педінститут; 11 – Харківський університет. (Міхелі, 2014).

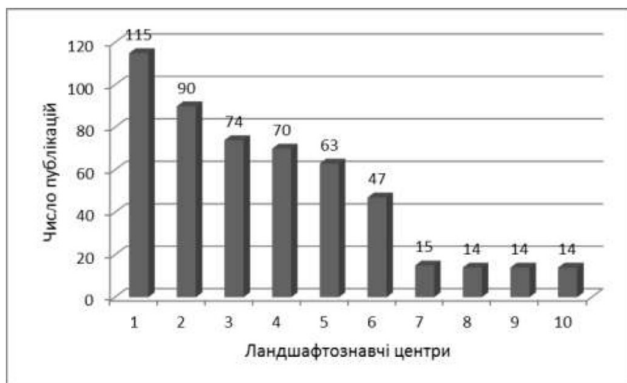

Рис. 3. Розподіл кількості публікацій між ландшафтознавчими центрами в 2001-2004 рр.:

1 – Львівський університет; 2 – Київський університет; 3 – Вінницький педуніверситет; 4 – Чернівецький університет; 5 – Інститут географії АН України; 6 – Таврійський університет; 7 – Тернопільський педуніверситет; 8 – Кіровоградський педуніверситет; 9 – Одеський університет; 10 – Сумський педуніверситет. (Міхелі, 2014).

монографій та проведено вісім конференцій присвячених дослідженню антропогенних ландшафтів. Найбільш активними у цьому процесі були і є географи Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. На основі результатів їх досліджень антропогенних ландшафтів Поділля й, частково, України сформувалась Вінницька школа антропогенного ландшафтознавства – школа професора Г.І. Денисика.

Дослідження антропогенних ландшафтів географами Вінницького державного педагогічного університету умовно можна розділити на два етапи: перший – розвиток регіональ-

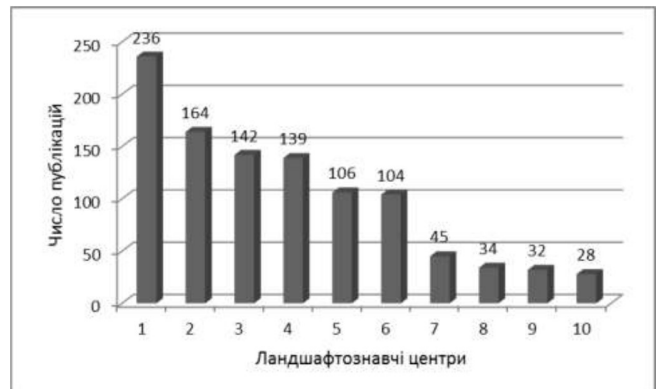

Рис. 4. Розподіл кількості публікацій між ландшафтознавчими центрами в 2005-2010 рр.:

1 – Вінницький педагогічний університет; 2 – Київський університет; 3 – Львівський університет; 4 – Чернівецький університет; 5 – Таврійський національний університет; 6 – Інститут географії НАН України; 7 – Тернопільський педуніверситет; 8 – Криворізький педуніверситет; 9 – Одеський університет; 10 – Уманський педуніверситет. (Міхелі, 2014).

ного антропогенного ландшафтознавства, що передбачає детальні дослідження антропогенних ландшафтів Поділля та України; другий – поглиблений розвиток основ загального антропогенного ландшафтознавства враховуючи напрацювання вітчизняних та зарубіжних науковців. Дослідження антропогенних ландшафтів упродовж цих етапів між собою тісно

взаємопов'язані і постійно доповнюються та збагачуються (Денисик, 2004).

Упродовж першого етапу чітко виокремилось кілька шляхів детального пізнання історії формування, функціонування, ландшафтної структури, раціонального використання та охорони ландшафтів Поділля:

- проведення повномасштабних польових досліджень антропогенних ландшафтів впродовж 1993-2020 років дало можливість значно поглибити, а в окремих випадках і розробити нові методи їх пізнання, зібрати й систематизувати накопичені матеріали для подальшого опрацювання;
- підготувати й захистити 32 кандидатських і 4 докторських дисертацій, присвячених окремим класам або підкласам антропогенних ландшафтів (селитебним, промисловим, дорожнім, водним тощо). У перспективі будуть охоплені всі антропогенні ландшафти Поділля. При цьому, значна увага приділяється й дослідженням натуральних ландшафтів, особливо в історико-географічному аспекті;
- підготовка й видання серій монографій, де антропогенні ландшафти розглядаються в окремих розділах або вони їм присвячені повністю. До перших відноситься серія «Природа й ландшафти Поділля». У цій серії заплановано видати чотири монографії: «Середнє Побужжя» – підготовлено і видано географами Вінницького державного педагогічного університету в 2004 р.; «Середнє Придністров'я» – підготовлено і видано географами Вінницького і Чернівецького університетів в 2007 р.; «Західне Поділля» планується до видання географами Вінницького і Тернопільського університетів. Завершить серію монографія «Центральне Поділля». Друга серія присвячена виключно антропогенним ландшафтам Поділля, готується і видається на

основі захищених кандидатських дисертацій. З друку вийшли монографії «Дорожні ландшафти Поділля» (2005), «Селитебні ландшафти Поділля» (2006) і «Водні антропогенні ландшафти Поділля» (2007 р.), «Рекреаційні ландшафти Поділля» (2009), «Лісові антропогенні ландшафти Поділля» (2012), «Белігеративні ландшафти Поділля» (2007 р.), «Рекреаційні ландшафти Поділля» (2009), «Лісові антропогенні ландшафти Поділля» (2012), «Белігеративні ландшафти Поділля» (2017) та інші, а також монографії присвячені ландшафтно-інженерним та ландшафтно-техногенним системам. Ця серія монографій стала своєрідним підсумком роботи кафедри географії у пізнанні антропогенних ландшафтів Поділля. Розпочата нова серія монографій «Процеси і явища в антропогенних ландшафтах». Публікується у залежності від наявного матеріалу. Видано монографії «Синтез рослинного покриву в ландшафтах зон техногенезу» (2012), «Похідні процеси та явища в ландшафтах зон техногенезу» (2013), «Висотна диференціація та різноманіття антропогенних ландшафтів» (2013).

- серед нових також серія «Сучасна природа і ландшафти України». Із запланованих шести монографій цієї серії видано три: «Міжзональні геоекотони України» (2021), «Каркасні антропогенні ландшафти» (2020) і «Гуманістичні антропогенні ландшафти» (2013). Крім видання серій практикується також публікація окремих узагальнюючих монографій, де розглядаються актуальні проблеми пов'язані з раціональним використанням та оптимізацією натуральних й антропогенних ландшафтів Поділля й України. Серед них «Лісополе України» (2002), «Лісостепові полісся» (2007), «Висотна диференціація рівнинних ландшафтів України» (2010) та ін.;

- підготовка та видання підручників та навчальних посібників для студентів – географів вищих навчальних закладів України. Уже вийшло два видання навчальних посібників «Природнича географія Поділля» (1998-2014) та «Нариси з антропогенного ландшафтознавства» (1999, 2004). Планується видання «Природничої географії України», де будуть чітко виокремленні, але взаємопов'язані три розділи присвячені натуральній, історичній та антропогенній географіям: Антропогенне ландшафтознавство у II частинах (2014, 2015) та ін.;
- стало традицією проведення наукових конференцій присвячених пізнанню антропогенних ландшафтів загалом й Поділля зокрема. З початку XXI ст. таких конференцій у Вінниці проведено десять: 2004 р. – «Антропогенна географія й ландшафтознавство у XX і XXI сторіччях»; 2007 р. – «Історична географія: початок XXI сторіччя». У 2010 р. проведена Міжнародна науково-практична конференція «Культурний ландшафт: теорія і практика» у 2018 р. «Антропогенні мікроосередки» та інші. Конференції на подібну тематику успішно проводять географи Уманського, Криворізького, Мелітопольського та інших педагогічних університетів;

Наукові доробки з досліджень натуральних й антропогенних ландшафтів публікуються в «Наукових записках». Серія: Географія, що регулярно (два видання за рік) виходили на кафедрі географії. Видано 31 збірник. З 2022 року науковцями вінницької школи антропогенного ландшафтознавства започатковано видання поки що єдиного в Україні журналу «Ландшафтознавство».

Поступово виокремився регіон детального пізнання антропогенних ландшафтів України – лісополе (*Денисик, 1998, 2001*). У цій унікальній структурі зосереджене головне

багатство України: кількість населення, основні види корисних копалин й родючі ґрунти, промислові підприємства й розвинуте сільське господарство. Уже більше 7 тис. років лісостеп України активно освоюється людиною. Натуральні ландшафти тут повністю змінені антропогенними і процеси антропогенізації сучасних ландшафтів продовжують поглиблюватись. Зрозуміло, що природний потенціал лісостепу-лісополя України не безмежний. У першу чергу це стосується продуктивності антропогенних ландшафтів та їх раціонального використання. Раціональне використання антропогенних ландшафтів потребує їх детальних досліджень, а це в свою чергу вимагає підготовки висококваліфікованих фахівців з антропогенного ландшафтознавства. Упродовж минулих років, на кафедрі географії природничо-географічного факультету Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського така підготовка частково здійснена. Зараз тут сформувалася школа (за Міхелі) – центр підготовки фахівців з антропогенного ландшафтознавства які успішно працюють в Україні. Серед вихованців школи у Вінниці: доктори географічних наук Гудзевич А.В., Воловик В.М., Яцентюк Ю.В., кандидати наук Стефанков Л.І., Чиж О.П., Кирилюк Л.М., Война І.М., Бабчинська О.І., Кізюн А.Г., Шмагельська В.С., Канський В.С., Канська В.В., Антонюк О.О., Холковська Т.Ю., Рябоконт О.В. та інші; в Умані: доктор географічних наук Лаврик О.Д., кандидати географічних наук Ситник О.І., Кравцова І.В., Козинська І.П., Безлатня Л.О., Дідура Р. (основа майбутнього центру пізнання антропогенних ландшафтів міжзональних геоекотонів України); у Кривому Розі: кандидати географічних наук С.В. Ярков, Г.М. Задорожня, Т.С. Коптева (формується центр техногенного ландшафтознавства, який очолює к.г.н. В.Л. Казаков); у Мелітополі: доктор геогра-

фічних наук В.П. Воронка досліджує антропогенні приморські парадинамічні системи, кандидат географічних наук С.О. Гришко – лісові антропогенні ландшафти Приазов'я; у Кам'янець-Подільську – зооценози антропогенних ландшафтів кандидат географічних наук С.С. Придеткевич, в Луганську ландшафтно-технічні системи досліджував аспірант Е.В. Дворчук.

На початку другого десятиріччя ХХІ сторіччя антропогенне ландшафтознавство в Україні завершило перший етап свого розвитку результатом якого є не лише теоретичні напрацювання і детальне пізнання окремих класів антропогенних ландшафтів, але й формування нових перспективних напрямів їх досліджень (Денисик, 2004). Це значно вищий рівень, новий етап пізнання антропогенних ландшафтів, основний розвиток якого припадає на першу половину ХХІ сторіччя. До нових пріоритетів дослідження сучасних (натуральних, натурально-антропогенних, антропогенних) ландшафтів України науковцями Вінницької школи антропогенного ландшафтознавства віднесено сім, поки що слабо пізнаних, однак актуальних проблем детально розглянутих у статті очільника школи професора Денисика Г.І. «Відродження ландшафтознавства в Україні» (Денисик, Чиж та Канський, 2022). Перші результати дослідження цих проблем відображені у зазначеній раніше серії монографій «Сучасні природа і ландшафти України».

Висновки. Формування і подальший розвиток наукових шкіл, процес складний і тривалий. На наш погляд, умовами успішно-

го зародження і визнання наукової школи є: а) новизна, масштабність та наукова перспективність ідеї, запропонованої її очільником – лідером; б) практична значимість ідеї, тобто зацікавленість суспільства у використанні прикладних аспектів її розробки; в) особисті якості очільника – лідера, що «притягують», а не «відштовхують» оточуючих у службовому і позаслужбовому спілкуванні. Третя умова – суб'єктивна. Вважаємо, що її повністю відповідає очільник – лідер Вінницької школи антропогенного ландшафтознавства, доктор географічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України Денисик Григорій Іванович.

Перспективи подальшого розвитку Вінницької школи антропогенного ландшафтознавства не викликають сумнівів. Виокремлені актуальні проблеми дослідження антропогенних ландшафтів дадуть можливість реально планувати й обґрунтувати перспективи розвитку ландшафтів майбутнього будь-якого регіону, зокрема й України. При цьому необхідно пам'ятати, що повна заміна натуральної природи антропогенною, натуральних ландшафтів антропогенними не лише не забезпечить нормального розвитку регіону чи країни, але й значно прискорить їх руйнацію. Нормального розвитку можна досягти лише внаслідок збалансованого поєднання наявної або новій структурі ландшафтів регіону, а потім і в ландшафтній сфері Землі, досконалих у соціально-екологічному аспекті культурних і натуральних ландшафтів, які найбільш надійно гарантують стабільність довілля за рахунок гомеостазу.

Список використаних джерел

- Воропай, Л. І. (1975). Роль антропогенного чинника у розвитку географічної оболонки. Чернівці. Вид-во Чернівецького державного університету. 74.
- Воропай, Л. І., та Куниця М. М. (1982). Селитебні геосистеми фізико-географічних районів Поділля. Чернівці. Вид-во Чернівецького державного університету. 90.
- Глушченко, Ю. І. (1971). До типології антропогенно-природних комплексів Керченського півост-

- рова. Проблеми географії Криму. Сімферополь. С. 14-19.
- Денисик, Г. І. (2004). Антропогенне ландшафтознавство: витoki, становлення, перспективи розвитку. Вісник Львівського університету. Серія географічна. 31. С. 96-100.
- Денисик, Г. І. (1998). Антропогенні ландшафти Правобережної України: монографія. Вінниця. Арбат. 292 с.
- Денисик, Г. І. (2001). Лісополе України: монографія. Вінниця. ПП «Видавництво «Тезис». 284.
- Денисик, Г. І. (1998). Основні етапи розвитку географії України. Географія з основами економіки в школі. 1. с. 7-9; 3. С. 9-14.
- Денисик, Г. І., Чиж О. П., та Канський В. С. (2022). Відродження ландшафтознавства в Україні. Ландшафтознавство. 1(1) с. 6-16.
- Коржик, В. П. (1978). До питання класифікації змінених геокomплексів. Фізична географія і геоморфологія. Київ. Вища школа. 19. С. 17-22.
- Міхелі, С. В. (2013). Дослідження антропогенних змін ландшафтів в Україні: концептуальні засади, центри розвитку, результати. Наукові записки ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського. Серія: Географія. Вінниця. 25. С. 12-19.
- Міхелі, С. В. (2014). Українське ландшафтознавство: витoki, становлення, сучасний стан: монографія. Київ. Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова. 416.
- Нариси про природу і сільське господарство Українського Полісся (1955). Київ. Вид-во Київського державного університету. 344.
- Попов, В. Н., та Симиренко В. Л. (1929). Природно-історичні райони України. Мліїв. Б.в. 46.

References

- Voropai, L. I. (1975). Rol antropohennoho chynnyka u rozvytku heohrafichnoi obolonky. [The role of anthropogenic factor in the development of the geographical shell]. Chernivtsi. Vydavnytstvo Chernivetskoho derzhavnoho universytetu. 74. [in Ukrainian].
- Voropai, L. I., & Kunytsia M. M. (1982). Selytebni heosystemy fizyko-heohrafichnykh raioniv Podillia. [Settlement geosystems of physical and geographical regions of Podillia]. Chernivtsi. Vydavnytstvo Chernivetskoho derzhavnoho universytetu. 90. [in Ukrainian].
- Hlushchenko, Yu. I. (1971). Do typolohii antropohenno-pryrodnykh kompleksiv Kerchenskoho pivostrova. [To the typology of anthropogenic and natural complexes of the Kerch Peninsula]. Problemy heohrafii Krymu. Simferopol. 14-19. [in Ukrainian].
- Denysyk, H. I. (2004). Antropohenne landshaftoznavstvo: vytoky, stanovlennia, perspektyvy rozvytku. [Anthropogenic Landscape Science: Origins, Formation, and Prospects for Development]. Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii heohrafichna. 31. 96-100. [in Ukrainian].
- Denysyk, H. I. (1998). Antropohenni landshafty Pravoberezhnoi Ukrainy: monohrafiia. [Anthropogenic landscapes of the Right-Bank Ukraine: a monograph]. Vinnytsia. Arbat. 292. [in Ukrainian].
- Denysyk, H. I. (2001). Lisopole Ukrainy: monohrafiia. [The forest field of Ukraine: a monograph]. Vinnytsia. PP «Vydavnytstvo «Tezys». 284. [in Ukrainian].
- Denysyk, H. I. (1998). Osnovni etapy rozvytku heohrafii Ukrainy. Heohrafiia z osnovamy ekonomiky v shkoli. [The main stages of development of geography of Ukraine. Geography with the basics of economics at school]. 1. 7-9; 3. 9-14. [in Ukrainian].
- Denysyk, H. I., Chyzh O. P., & Kanskiy V. S. (2022). Vidrozhennia landshaftoznavstva v Ukraini. [Revival of landscape science in Ukraine]. Landshaftoznavstvo. 1(1). 6-16. [in Ukrainian].
- Korzhyk, V. P. (1978). Do pytannia klasyfikatsii zminenykh heokompleksiv. [On the classification of altered geocomplexes]. Fizychna heohrafiia i heomorfolohiia. Kyiv. Vyshcha shkola. Kyiv. 19. 17-22. [in Ukrainian].
- Mikheli, S. V. (2013). Doslidzhennia antropohennykh zmin landshaftiv v Ukraini: kontseptualni zasady, tsentry rozvytku, rezultaty. [Research of anthropogenic landscape changes in Ukraine: conceptual foundations, development centers, results]. Naukovi zapysky VDPU im. Mykhaila Kotsiubynskoho. Serii: Heohrafiia. Vinnytsia. 25. 12-19. [in Ukrainian].
- Mikheli, S. V. (2014). Ukrainske landshaftoznavstvo: vytoky, stanovlennia, suchasnyi stan: monohrafiia. [Ukrainian Landscape Science: Origins, Formation, Current Status: Monograph]. Kyiv. Vydavnytstvo NPU imeni M.P. Dragomanova. Kyiv. 416. [in Ukrainian].
- Narysy pro pryrodu i silske hospodarstvo Ukrainiskoho Polissia. (1955). [Essays on the Nature and Agriculture of Ukrainian Polissia] Kyiv. Vydavnytstvo Kyivskoho derzhavnoho universytetu. 344. [in Ukrainian].
- Popov, V. N., & Symyrenko V. L. (1929). Pryrodno-istorychni raiony Ukrainy. [Natural and historical regions of Ukraine]. Mliiv. B.v.. 46. [in Ukrainian].